

9. téma

A fonetikus írások

A magyar nyelvészetben használt fonetikus írások

- Setälä-féle (finnugor) átírás
- Magyar egyezményes hangjelölés
- IPA (APhI) írásrendszere
- Nádasy–Siptár-féle átírás

M. egyen. hangjelölés	Finnugor hangjelölés	IPA hangjelölés	Setälä- átírás	M. egyen. hangjelölés	Finnugor hangjelölés	IPA hangjelölés	Setälä- átírás	M. egyen. hangjelölés	Finnugor hangjelölés	IPA hangjelölés	Setälä- átírás
a	ā	ɔ (b)	ɔ	l	l	l	l	v	v	v	v
á	ā	a:	a:	m	m	m	m	z	z	z	z
b	b̄	b	b	n	n	n	n	zs	ž	ʒ	ž
c	ts	ʦ	tʃ	ny	n̄	ɲ	n̄	ā	ā	a:	ā (arn)
cs	tš	ʧ	č	o	o	o	o	á	ā	ɑ:	ā (ajni)
d	d̄	d	d	ó	ō	o:	o:	é	ē	e:	ē
dz	dž	dʒ	dž	ő	ō	ø	ø	ē	ē	e:	ē (ere)
dzs	dž	dʒ	j	ö	ō	œ	œ	m (ny)	m̄	m̄	m̄ (marvas)
e	ε	ɛ	ε	p	p	p	p	n (ny)	n̄	ɲ	ɲ (hang)
é	ē	e:	e:	r	r	r	r	h (j)	χ	χ	χ (hét)
f	f̄	f	f	s	s̄	ʃ	š	j (j)	j̄	ç	ç (hang)
g	g	g	g	sz	s	s	s	h (j)	χ	x	x (Bacó)
gy	d̄	j	dž	t	t	t	t	h (fi)	h̄	h̄	h̄ (étes)
h	h	h	h	ty	t̄	c	tʃ	ly	l̄	l̄	l̄ (étes)
i	i	i	i	u	u	u	u	ly	l̄	l̄	l̄ (étes)
í	ī	i:	i:	ú	ū	u:	u:	ly	l̄	l̄	l̄ (étes)
j	j	j	j	ü	ū	y	ü	ly	l̄	l̄	l̄ (étes)
k	k	k	k	ű	ū	y:	ü:	ly	l̄	l̄	l̄ (étes)

A Setälä-féle átírás

▲ Papp István: *Leíró magyar hangtan*. Bp., 1966. 31–34.

Molnár József: *A magyar beszédhangok atlasza*. Bp., 1969. 28–29.

E. N. Setälä: Über transskription der finnisch-ugrischen sprachen: *Finnisch-ugrische Forschungen*, 1 (1901): 15–52

Suomalais-ugrilainen tarkekirjoitus. Helsinki, 1953.

A finomabb átírás alapelvei

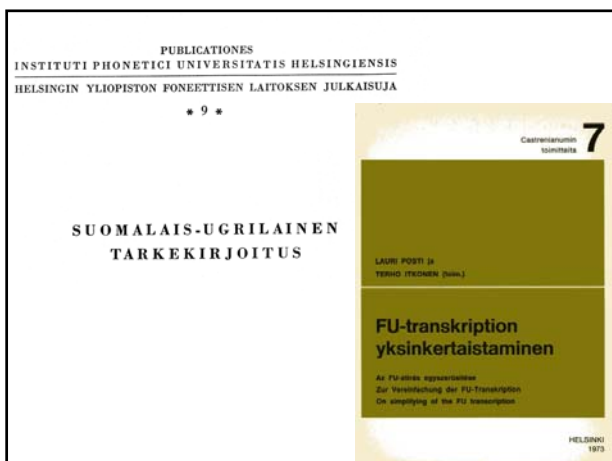
1. Összegegyezettendő a fonetikai pontosságra törekvés és a lényeges nyelvi mozzanatok kitüntetése
2. Jelezni kell a típushangokat (mai terminussal: fonémákat), a hangok időtartamának, erősségének és magasságának relatív fokát.
3. Egy hang — egy betű elve
4. Minden jel — akár betű, akár mellékjel — csak egy meghatározott célra alkalmazható
5. Az átírás alapjául a latin kurzív írás kisbetűi szolgálnak.

Kölcsönzött betűk

1. latin kis nagybetűk (Kapitälchen)
A a A, doB
2. görög betűk (η , β φ , γ χ , δ , ψ)
3. más alfabétumokból (\check{s} , \check{z} , \check{a} , \check{d})
4. számjegyek (3, 8, 8)

További eszközök

1. Megfordítással alkotott betűk (*ə*)
2. Levágott betűk (*o, ä*)
3. Hiányjel és hehezetjel (*ʔ, ˆ, pˆ, tˆ, kˆ*)
4. Mellékjelek (*q, k̲, ɔ̲, n̲, l̲, i̲, t̲*)
5. Kisbetűk a sor fölött vagy alatt (*kuk^orica, k_u*)
6. A szótagképzéssel kapcsolatos jelek (*l̲, i̲*)
7. Az időtartam egyes fokozatainak jelei (*^a ǎ, a, à, ā, â*)
8. Hangsúlyjelek
9. Hanglejtés-jelek

Aki másnak vermet ás, maga esik bele.

åki mãšnåk vermet åš, mãgå eşik bele.

Magyar egyezményes hangjelölés

▲ Papp István: *Leíró magyar hangtan*. Bp., 1966. 35–38.

▲ Deme László: A magyar nyelvjárások hangjainak jelölése. *Magyar Nyelvjárások*, 2 (1953): 18–37.

Molnár József: *A magyar beszédhangok atlasza*. Bp., 1969. 30.

Alapelvek

egy jel = egy hang

egy jelcsoport = egy hangcsoport

ng:

ing [i] + [ŋ] + [g] = *ing*

ing [i] + [n] + [g] = *in'g*

homvéd, szímfal, támfá, tömve, vam velem;

konty, rongy, vadnyúl, hölgy

Alapjelek: a helyesírás egy- és többjegyű betűi (*a, á, b, cs, gy, dzs*)
ä, ë, œ, å, ŋ

Alap- és mellékjelek magánhangzóknál

1. nyílhegy a betű alatt (*á, é, í, e*)
2. pont, ill. karika a betű alatt (*i, ü*)
3. hullámvonal a betű alatt (*é*)
4. időtartam-jelölés (*á, ā, à, ē*)
5. diftongusok jelölése (*ou, o^u, uo, uō, óu*)

Alap- és mellékjelek mássalhangzóknál

1. nyílhegy a betű alatt (*t*)
2. a betű alatti pont (*t*)
3. fent kitett vessző (*l', d', t', s', sz'*)
4. hosszúság jelek (*n', n, ñ, nn*)

Mássalhangzócsoporthoz jelölése

1. Az összeolvadást jelöljük: *eccer* 'egyszer', *láttya* 'látja'.
2. A teljes hasonulást jelöljük: *mekkérdez* 'megkérdez', *othatta* 'ott hagyta'.
3. A zöngéesség szerinti részleges hasonulást általában jelöljük: *uty hatyta* 'úgy hagyta', *hoszt ki* 'hoz ki', *Vaszvár* 'Vasvár'.
4. A képzés helye szerinti részleges hasonulást rendszerint nem jelöljük, pl. *senki*, *ing*, *hamvas*.
5. A jésítéses részleges hasonulást nem jelöljük, pl. *konty*, *vadnyúl*.
6. Mássalhangzó elízioja esetén az átírás nem jelöli a kiesett hangot, pl. *asz hitte* 'azt hitte', *hosz ki* 'hoz ki'.
7. Jelöljük az egyes nyelvjárásokban megfigyelhető szóvégi mássalhangzó zöngétlenülését (pl. *aD*, *méZ*, ill. *at*, *mész*).

Aki másnak vermet ás, maga esik bele.

Aki másnak vermet ás, maga esik bele.

Hāāāt, nem keves idejig. Még mēk tudod, árányos, ā hotyhijākot, ā párásztī munkāt, nekiink nāgyon-nāgyon sok párásztī munkānk vót āzelōt, mert ... ā vilāgon mindēn hātārbū kápāltunk, még még izēbe is nē, fenēbe nē! Hogy mongyām mā no, mi részēs kápāltunk [...] párásznā kápāltunk felēbe, ākkor hārmādābā, mikor hogy. Ākkor osz mindég, mindég. Oszť ākkor nēhā erre csāk este kerūlt sor. Este kerūlt sor, mēm még ... ēdēsanyām ... nyugoggyon, még ākkor ... nem volt ... nekiink szēmūveg, de hogy én jobban lāssam eszt e ... szāl utāni hotyhijākot, lēültem āz āsztāl sārkarā, osztān ity, hogy még nāgyitōttām is, nē, de esz csāk titogba volt, oszt, oszt, oszt tuttām vārmī ā hotyhijākot, hoty, hōgy bāttrābbān lātām ā ... hoty hā szēmēt vēsžek fēl, tudod, mer āsztān nēcčēr ...

IPA (APhi) írásrendszere

▲ Bolla Kálmán: *Magyar fonetikai atlasz*. Bp., 1995. 31–56.

▲ Bolla Kálmán: A fonetikus írás problémái. In: *Fejezetek a magyar leíró hangtanból*. Szerk. Bolla Kálmán. Bp., 1982. 25–51.

Az IPA honlapja:

<https://www.internationalphoneticassociation.org/>

A teljes IPA-tábla:

<https://www.internationalphoneticassociation.org/content/full-ipa-chart>

Az egyes betűk által jelölt hangokat kimondó IPA Help:

<https://software.sil.org/ipahelp2-1/>

The International Phonetic Association [ɪntəˈnæʃənəl fəˈnetɪk əsoʊsiˈeɪʃn]
= **IPA** [aɪpˈhiːeɪ]

Association Phonétique Internationale
= **APhi**

IPA Extensions						
	025	026	027	028	029	02A
0	ɐ 0250	ɟ 0260	ɥ 0270	ʀ 0280	ʐ 0290	ɕ 02A0
1	ɑ 0251	ɠ 0261	ɲ 0271	ʁ 0281	ʑ 0291	ɟʃ 02A1
2	ɒ 0252	ɢ 0262	ɳ 0272	ʀ̥ 0282	ʑ̥ 0292	ɟʃ̥ 02A2
3	ɓ 0253	ɣ 0263	ɳ̥ 0273	ʀ̥̥ 0283	ʑ̥̥ 0293	ɟʃ̥̥ 02A3
4	ɔ̥ 0254	ɣ̥ 0264	ɳ̥̥ 0274	ʀ̥̥̥ 0284	ʑ̥̥̥ 0294	ɟʃ̥̥̥ 02A4
5	ɔ̥̥ 0255	ɣ̥̥ 0265	ɳ̥̥̥ 0275	ʀ̥̥̥̥ 0285	ʑ̥̥̥̥ 0295	ɟʃ̥̥̥̥ 02A5
6	ɔ̥̥̥ 0256	ɣ̥̥̥ 0266	ɳ̥̥̥̥ 0276	ʀ̥̥̥̥̥ 0286	ʑ̥̥̥̥̥ 0296	ɟʃ̥̥̥̥̥ 02A6
7	ɔ̥̥̥̥ 0257	ɣ̥̥̥̥ 0267	ɳ̥̥̥̥̥ 0277	ʀ̥̥̥̥̥̥ 0287	ʑ̥̥̥̥̥̥ 0297	ɟʃ̥̥̥̥̥̥ 02A7
8	ɔ̥̥̥̥̥ 0258	ɣ̥̥̥̥̥ 0268	ɳ̥̥̥̥̥̥ 0278	ʀ̥̥̥̥̥̥̥ 0288	ʑ̥̥̥̥̥̥̥ 0298	ɟʃ̥̥̥̥̥̥̥ 02A8
9	ɔ̥̥̥̥̥̥ 0259	ɣ̥̥̥̥̥̥ 0269	ɳ̥̥̥̥̥̥̥ 0279	ʀ̥̥̥̥̥̥̥̥ 0289	ʑ̥̥̥̥̥̥̥̥ 0299	ɟʃ̥̥̥̥̥̥̥̥ 02A9
A	ɔ̥̥̥̥̥̥̥ 025A	ɣ̥̥̥̥̥̥̥ 026A	ɳ̥̥̥̥̥̥̥̥ 027A	ʀ̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 028A	ʑ̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 029A	ɟʃ̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 02AA
B	ɔ̥̥̥̥̥̥̥̥ 025B	ɣ̥̥̥̥̥̥̥̥ 026B	ɳ̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 027B	ʀ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 028B	ʑ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 029B	ɟʃ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 02AB
C	ɔ̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 025C	ɣ̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 026C	ɳ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 027C	ʀ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 028C	ʑ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 029C	ɟʃ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 02AC
D	ɔ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 025D	ɣ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 026D	ɳ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 027D	ʀ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 028D	ʑ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 029D	ɟʃ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 02AD
E	ɔ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 025E	ɣ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 026E	ɳ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 027E	ʀ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 028E	ʑ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 029E	ɟʃ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 02AE
F	ɔ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 025F	ɣ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 026F	ɳ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 027F	ʀ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 028F	ʑ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 029F	ɟʃ̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥̥ 02AF

Aki másnak vermet ás, maga esik bele.

o:ki ma:ʃnɔk vɛrmet a:ʃ, mɔgɔ ɛʃik bɛlɛ.

o:z e:ʃo:ki se:l nɔ:ʃ vi:tɔ:bɔn
tɔb: ɛrɛje || ɛtʃ:ɛr ʃɔk ɛ:ʃ: utɔ:
|| kɔ:zɛledet: || ɛlhɔ:tɔ:rosta:k |

o:z e:ʃo:ki se:l nɔ:ʃ vi:tɔ:bɔn volt ɔ_nɔp:ɔl | hoc_ket:ɔ:jyk kɔ:zyl | mejiknek vɔn
tɔb: ɛrɛje || ɛtʃ:ɛr ʃɔk ɛ:ʃ: utɔ:ʃt pil:ɔntot:ɔk meg | ɔmint kɔpɛ:ne:be burkolod:ʒvɔ
|| kɔ:zɛledet: || ɛlhɔ:tɔ:rosta:k | ho:ʒ ɔ_vita:t | ɔz pɛri meg | ɔmejik elɔ:b_vesi_ra: ɔz
utɔ:ʃt | hoc_kɔba:ɔ:ɔt leve:ʃ:e || ɔz e:ʃo:ki se:l ɔs:ɛset:e minden ɛrɛje:t | e:ʃ fu:ʒni
kezdet: || de mine:l ɛrɔ:ʃeb:en fu:ʒt | ɔz utɔ:ʃ ʃɔk ɔn:a:l sorɔʃɔbrɔ foktɔ ɔs:e
ɔ_kɔba:ɔ:ɔt || ɔz_e:ʃo:ki se:l ve:ʒre | felɔ:t:ɔ ɔ_hɔrʃɔt || ɛk:ɔr ɔ_nɔp kylte
melek_ʃugrɔit ɔz_utɔ:ʃrɔ | ɔki rɔvideʃen levetet:e kɔba:ɔ:ɔt || ɔz_e:ʃo:ki se:lnek
teʃi:t | el_kɛlet: iʃmɛrnie | hoc_ket:ɔ:jyk kɔ:zyl | ɔ_nɔp ɔz ɛrɔ:ʃeb: ||]

Nádasdy–Siptár-féle átírás

Nádasdy, Ádám–Siptár, Péter: Issues in
Hungarian Phonology. *Acta Linguistica
Hungarica*, 39 (1989): 3–27.

Nádasdy–Siptár-féle átírás

- Megtartja az IPA-jelet: ɔ, ɛ, ŋ, ŋ
- Közelít a magyar helyesíráshoz: **n^y** (az **n** helyett),
t^y (a **c** helyett) + **d^y** (a **j** helyett)
- A magyar helyesírásbeli alakhoz hasonló jelet vezet be:
Č (az **tf** helyett), **Š** (az **ʃ** helyett), **Ž** (az **z** helyett)
- A magyar helyesírásból vesz át betűt: **Ö** (az **o** helyett),
Ü (az **y** helyett)

Aki másnak vermet ás, maga esik bele.

oiki ma:šnok vermet a:š, moǵo ešik bele.

Balatonra utaztában kuruc dalt dúdolva habcsókot
majszolgatot egészsége érdekében az öngól-
specialista futballista kapzsi és satnya attyja. Azt
is mondta némi gúnnal egy hátgerincét fájlaló
peches sahnak, ki két zsák zabját átcipelte a
községen: — Erre mindnyájan képesek
vagyunk! —, és malacsírt kenve ajánlotta a
fiatal rókajának: — Lábhoz, te aljas nagy
tyúkvadász! Az a lúdnyak az apáé, hagyi békét
neki! Majd a nála semmivel sem különb, de a
párbajozást kedvelő színvak gondnokhoz
fordult: — Döfi!

IPA (APhI) írásrendszere

Balatonra utaztában kuruc dalt dúdolva habcsókot
majszolgatot egészsége érdekében az öngól-
specialista futballista kapzsi és satnya attyja.

bɔlɔtoʃrɔ utɔstɑ:bɔɲ kuruɟ dɔl du:dolvo hɔɟʃo:kot
mojszolgotot: ege:ʃ:e:ge e:rdeke:ben ɔz ɔɲgo:l-
ʃpɛtsijɔliʃto fudbɔliʃto kɔbzi e:ʃ ʃɔɟɲɔ ɔc:ɔ.

Nádasdy–Siptár-féle átírás

Balatonra utaztában kuruc dalt dúdolva habcsókot
majszolgatott egészsége érdekében az öngól-
specialista futballista kapzsi és satnya atyja.

bálatoŋra utásta:baŋ kurudʒ dāl du:dolva hāpčo:kot
mājszolgátot: ege:š:e:ge e:rdeke:ben az öŋgól-
špetšijālišta fudbālišta kábzi e:š šatnʒa atʒa.

Setälä-féle (finnugor) átírás

Balatonra utaztában kuruc dalt dúdolva habcsókot
majszolgatott egészsége érdekében az öngól-
specialista futballista kapzsi és satnya atyja.

bálatoŋrā utāstābāŋ kurudz dāl dūdolvā hāpšōkot
mājszolgātōī egēšēge ērdekēben āz öŋgōl-
špetsijālišta fudbālišta kábzi ēš šatnā atā.

Magyar egyezményes hangjelölés

Balatonra utaztában kuruc dalt dúdolva habcsókot
majszolgatott egészsége érdekében az öngól-
specialista futballista kapzsi és satnya atyja.

Balatoŋra utasztāban kurudz dal dūdolvā hapesókot
majszolgátott egēssége ērdekēben az öngōl-
speciālista fudbalista kabzsi és satnya atya.

Gyakorlás (megoldással)

<http://mnytud.arts.klte.hu/tananyag/hangtan/fonszov.htm>

A megoldandó feladatba bekerülő mondatok forrása:
Bolla Kálmán: *Magyar fonetikai atlasz*. Bp., 1995.
30., 43–51.
